АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 342.9

<https://doi.org/10.31548/law2021.04.014>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СФЕРОЮ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Л.В. ГБУР, кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: liusiagbur@ukr.net

О.В. АРТЕМЕНКО, кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: artolena11@ukr.net

Анотація. У статті досліджуються особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані зі сферою експертної діяльності. Визначено, що організація та проведення експертизи, як базової категорії експертної діяльності, зазвичай не потребує залучення широкого кола осіб. Проте, варто зазначити, що не завжди поняття експертизи обмежується лише судовою експертизою, яка зазвичай призначається на підставі відповідного рішення суду чи іншого уповноваженого органу.

З'ясовано, що експертна діяльність не визначена на рівні окремого законодавчого акта, а тому виникають труднощі при формуванні, в першу чергу, загальних категорій щодо розуміння сутності такого поняття. Загалом, нормативно-правовими актами визначаються: вимоги до експертів, викладених висновків експертизи, прав та обов'язків експертів, а також відповідальність за порушення порядку проведення експертиз. Тобто, стосуються переважно проведення судової експертизи, як однієї із складових експертної діяльності. Крім того, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить жодної адміністративно-правової норми щодо адміністративної відповідальності за правопорушення, що можуть виникати у процесі здійснення експертної діяльності загалом та судових експертиз, зокрема.

Зроблено висновки, що першочерговими діями спрямованими на удосконалення інституту адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані зі сферою експертної діяльності в Україні, мають стати: по-перше потребує

законодавчого визначення та нормативно-правового врегулювання сфера організації та проведення несудових експертиз; по-друге, зважаючи на те, що чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить жодної адміністративно-правової норми, яка стосується відповідальності за правопорушення, що пов'язані зі сферою експертної діяльності, зокрема здійснення судових та несудових експертиз, необхідно доповнити чинний КУпАП ст. 185-16, наступного змісту, а саме «Порушення уповноваженими особами порядку проведення експертиз, тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Ключові слова: експертиза, судова експертиза, несудова експертиза, адміністративна відповідальність, експерт

Актуальність.

Одним із найважливіших засобів встановлення істини в справах про адміністративні правопорушення є експертиза. Як свідчить судова практика, пояснення осіб, які беруть участь у справі, досить часто є суперечливими, і тільки шляхом призначення й проведення судової експертизи можливо встановити ті чи інші обставини справи, що потребують застосування спеціальних знань, які суд має відповідно оцінити.

Організація та проведення експертизи, зазвичай не потребує залучення широкого кола осіб. Проте, варто зазначити, не завжди поняття експертизи обмежується лише судовою експертизою, що зазвичай призначається на підставі відповідного рішення суду чи іншого уповноваженого органу.

Загальний порядок організації та проведення експертиз визначений на рівні значної кількості нормативно-правових та підзаконних нормативно-правових актів. Такі законодавчі акти встановлюють вимоги до експертів, викладених висновків експертизи, прав та обов'язків експертів, а також відповідальність за порушення порядку проведення експертиз.

Одним із найбільш розповсюджених різновидів юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність. Проте, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить жодної адміністративно-правової норми щодо адміністративної відповідальності за правопорушення, що можуть виникати у процесі здійснення експертної діяльності загалом та судових експертиз, зокрема. У зв'язку із чим виникає необхідність у здійсненні такого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Варто зазначити, що адміністративну відповідальність за правопорушення, що можуть виникати у сфері експертної діяльності в Україні не досліджували в наукових колах. Проте, загальні засади відповідальності експертів, що беруть участь у судовому процесі, зокрема у справах про адміністративні правопорушення, розглядають у своїх працях такі науковці як: Джафарова М.В., Сімакова-Єфремян Е.Б., Ключев О. М., Остропілець В.Р., Олійник О.О., Галунько В.В., Єщук О.М., Стародубов І.В., Курило В.І., Самохін А.В., Клименко Н.І., Гонча-

ренко В.Г., Коломоєць Т.О., Лютіков П.С. та інші.

Метою даного дослідження виступає комплексний аналіз адміністративної відповідальності за порушення порядку проведення та організації експертиз в Україні.

Результати.

Порядок проведення та організації експертиз в Україні в основному зводиться до судових експертиз і регулюється відповідно до Закону України «Про судову експертизу» (Закон України «Про судову експертизу», 2004). Окремі положення, також містяться у Наказі Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.98 р. «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» (Інструкція, 1998).

Варто зазначити, що судова експертиза хоча і є однією із найбільш розповсюджених видів експертиз, – проте не єдиною. Так, несудовими експертизами можна визнати: наукову та науково-технічну експертизи, що передбачена Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу», 2015), експертиза щодо оцінки впливу на довкілля, експертиза умов життєдіяльності людини, експертиза комплексної системи захисту інформації, експертиза зразків продукції тощо.

Щодо самого поняття експертиза, то на думку А.В. Фурмана таким поняттям охоплюється:

розгляд, дослідження будь-якої

справи чи певного питання для одержання правильного висновку, встановлення правильної оцінки;

фахове вивчення речових доказів чи фактів із метою з'ясування обставин і надання відповідних висновків;

оцінювання авторитетними спеціалістами стану об'єкта чи процесу, причини виникнення події чи можливих її наслідків, а також перспектив використання речей, ресурсів чи прийняття конкретних рішень;

соціальна процедура психологічного оцінювання окремих визначених ситуацій, надбань людської діяльності чи особистості, яка проводиться відповідно до поставлених замовником завдань (запиту), вимагає поглибленого дослідження експертом певних психосоціальних проблем чи питань, а відтак і його ґрунтовної теоретико-методологічної підготовки та функціональної грамотності;

метод обґрунтування експертом реального стану справ у певній сфері суспільного життя, з'ясування ґрунтовності вирішення актуальних завдань певною науковою дисципліною (соціологія, дидактика, психологія), а також оцінювання, що «пов'язане з побудовою системи ознак для розпізнавання, класифікації й аналізу складних інновацій, вироблення засобів вимірювання досліджуваних об'єктів при зміні довкілля, середовища» (Фурман, 2009).

Таким чином, можна зробити висновки що експертиза в юридичній площині є багатозначною категорією, що направлена на аналіз та дослідження процесів та явищ, що мають значення для формування відповідного законного рішення.

Судовий експерт є учасником провадження в справах про адміністративні правопорушення, однак, його

участь експерта в таких провадженнях не знайшла широкого відображення у працях вчених-адміністративістів. Фрагментарно висвітлюється питання залучення експерта в провадженні у справах про порушення митних правил, коли доцільним вбачається використання спеціальних знань по зазначеній категорії справ на стадії розгляду справи про порушення митних правил. У деяких випадках, із урахуванням конкретних обставин справи, не виключається можливість участі експерта на стадії порушення справи про порушення митних правил, при перевірці змісту протоколу вищестоящою посадовою особою митного органу. Також можлива участь експерта в ході розгляду скарги на постанову в справі про порушення митних правил.

У ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» зазначається, що «судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченому законодавством, може бути притягнутий до юридичної відповідальності». («Про судову експертизу», 2004). Також варто зазначити, що до 2017 р. зазначена стаття мала інше формулювання, а саме «Судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченими законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності». Таким чином, бачимо що законодавець не визначив точного переліку видів відповідальності експерта, залишивши роз'яснення у відповідних кодифікованих актах, що стосуються відповідальності.

Варто зазначити, що відповідно до статистичних даних кількість правопорушень вчинених експертами за останні три роки є майже однаковою,

так у 2018 р. – до єдиного державного реєстру було внесено 876 протоколів про адміністративні правопорушення вчинені експертами та 431 притягнуто до адміністративної відповідальності; у 2019 р. відповідно кількість складених протоколів 825 та 445 – притягнутих до адміністративної відповідальності експертів і в 2020 році – 789 складених протоколів та 397 осіб отримали адміністративне стягнення за вчинене правопорушення (Статистичні дані, 2020).

Класифікація експертиз в адміністративному судочинстві здійснюється за двома основними критеріями: організаційно-процесуальними і галузевими. Судові експертизи можуть поділятися за галузями знань з урахуванням сукупності таких суттєвих ознак: предмет, об'єкт, методика експертного дослідження та характер спеціальних знань, які відіграють домінуючу роль при вирішенні завдань даного виду експертиз (Качурін & Мороз, 2019).

У теорії адміністративного права до сих пір вчені не змогли дійти згоди, які саме цілі покладено на адміністративну відповідальність. Так, Шульга Є. В. вказує на попередження (превенцію) вчинення нових правопорушень як самими правопорушниками так і іншими особами, деякі вважають виховання особи правопорушника першочерговою та основною ціллю адміністративної відповідальності, інші ж покарання, як ствердження справедливості (Шульга, 2015).

Таку позицію можливо вважати цілком прийнятною адже, все це допомагає певним чином оптимізувати процес притягнення до адміністративної відповідальності, що у свою чергу зможе підвищити ефективність

застосування даного виду відповідальності (Артеменко & Литвин, 2020).

Застосування адміністративної відповідальності завжди обумовлено вчиненням адміністративного порушення, наслідком якого є призначення санкції (адміністративного покарання) або застосування до особи, яка підозрюється у вчиненні проступку, заходів адміністративного примусу. Кожен із видів адміністративного покарання має відповідати ступеню суспільної небезпеки адміністративного проступку (правопорушення) і передбачати застосування до порушника заходів юридично владного впливу.

У процесуальному аспекті діяльність с експерта закріплена у певних правових нормах, що визначають його роль у судочинстві, вирішують, яким чином він залучається до проведення експертизи тощо. Однак, у КУпАП наприклад, така регламентація відсутня. Можливо цілком повністю погодитися з думкою О.М. Клюєва, який слушно зазначає, що у ст. 246 КУпАП визначено два різновиди суб'єктів, які приймають рішення в справах про адміністративні правопорушення: суди та інші уповноважені органи (посадові особи). Цією нормою чітко визначено, що порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення органами (посадовими особами), уповноваженими розглядати справи про адміністративні правопорушення, як у районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах визначаються цим Кодексом та іншими законами України. Як бачимо, наявна вимога врегулювання порядку розгляду зазначених справ через застосування КУпАП. Утім стверджувати про ви-

конання її в повному обсязі не завжди достатньо підстав. Це стосується прогалин правового регулювання в КУпАП і норм щодо судової експертизи. Узагалі такої дефініції, як судова експертиза в КУпАП, не міститься. Однак, деякі норми стосовно участі експерта в розгляді справ про адміністративні правопорушення цей Кодекс включає, хоча їх явно недостатньо (Клюєв, 2016).

Якщо, аналізувати КУпАП, то статтею 273 передбачено, що «Експерт призначається органом (посадовою особою), у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі коли виникає потреба в спеціальних знаннях, у тому числі для визначення розміру майнової шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, а також суми грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, які підлягатимуть конфіскації. Експерт зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадовою особою) і дати об'єктивний висновок у поставлених перед ним питаннях. Експерт має право знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку; з дозволу органу (посадовою особою), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, ставити особі, яка притягається до відповідальності, потерпілому, свідкам запитання, що стосуються предмета експертизи; бути присутнім при розгляді справи». Щодо самої відповідальності експерта, то ст. 185-4 встановлює відповідальність за «злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового роз-

слідування чи прокурора під час досудового розслідування» (КУпАП, 1984 р.).

Таким чином, бачимо що самої адміністративної відповідальності за правопорушення, що можуть виникати у процесі здійснення експертної діяльності, це ж і стосується судової експертизи.

Хоча, пунктом 2.4. Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», встановлено, що «За надання завідомо неправдивого висновку, за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, а також за розголошення даних, що стали йому відомі під час проведення експертизи, експерт несе кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством; За злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування або суду експерт несе адміністративну відповідальність згідно з чинним законодавством. За допущені порушення під час проведення експертизи, що не тягнуть за собою кримінальної чи адміністративної відповідальності, експерт може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності згідно з чинним законодавством» (Інструкція, 1998).

Тому, можливо лише припустити, що за порушення порядку проведення та організації експертизи, особа, що здійснила таку експертизу, може бути притягнута до дисциплінарної відповідальності.

Проте, на нашу думку такий підхід законодавця у малозначності ді-

яння щодо порядку проведення експертизи є дискусійним та таким, що потребує відповідного перегляду в частині запровадження адміністративної відповідальності.

Висновки і перспективи.

Здійснивши комплексний аналіз за адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані зі сферою експертної діяльності, можна дійти до висновку, що: по-перше потребує законодавчого визначення та нормативно-правового регулювання сфера організації та проведення несудових експертиз; по-друге, зважаючи на те, що чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить жодної адміністративно-правової норми, яка стосується відповідальності за правопорушення, що пов'язані зі сферою експертної діяльності, зокрема здійснення судових та несудових експертиз, необхідно доповнити чинний КУпАП ст. 185-16, наступного змісту, а саме «Порушення уповноваженими особами порядку проведення експертиз, тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Список використаних джерел

1. Артеменко О., Литвин Н. Окремі аспекти адміністративної відповідальності за порушення у сфері земельних відносин. Право. Людина. Довкілля. 2020. 11(2). С. 133–139.
2. Качурін С.Г., Мороз В.О. Судова експертиза в адміністративному судочинстві України. Конституційно-правові засади адміністративної реформи в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 100-річчя СХУ ім. В. Даля, 24.10.2019 р.

- Севєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. С. 96–102.
3. Ключев О.М. Правове регулювання судової експертизи в справах про адміністративні правопорушення: сучасний стан та перспективи розвитку. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2016. С. 143.
 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 09.11.2021 р.).
 5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0705-98> (дата звернення: 07.11.2021 р.).
 6. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.05.1995 р. № 51/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2021 р.).
 7. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 07.11.2021 р.).
 8. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2020 році. Статистичні дані. 2020 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stan_Pravosuddya_Criminal_2020.pdf (дата звернення: 02.11.2021 р.).
 9. Фурман А.В. Психодидактична експертиза модульно розвивальних підручників: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. С. 70–75.
 10. Шульга Є.В. Визначення ефективності накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушень у сфері використання та охорони природних ресурсів. Науковий вісник НУБіП України. Серія Право. 2015. 182. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/view/2989> (дата звернення: 29.10.2021 р.).

References

1. Artemenko, O. & Lytvyn, N. (2020). Okremi aspekty administrativnoi vidpovidalnosti za porushennia u sferi zemelnykh vidnosyn. Pravo. Liudyna. Dovkillia [Some aspects of administrative liability for violations in the field of land relations. Law. Human. Environment], 11(2): 133–139 (in Ukrainian).
2. Kachurin, S.H. & Moroz, V.O. (2019). Sudova ekspertyza v administrativnomu sudochynstvi Ukrainy. Konstytutsiino-pravovi zasady administrativnoi reformy v Ukraini [Forensic examination in administrative proceedings of Ukraine. Constitutional and legal bases of administrative reform in Ukraine]. Sievierodonetsk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 96–102 (in Ukrainian).
3. Kliuiev, O.M. (2016). Pravove rehulivannia sudovoy ekspertyzy v spravakh pro administrativni pravoporushennia: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku. Teoriia ta praktyka sudovoy ekspertyzy i kryminalistyky [Legal regulation of forensic examination in cases of administrative offenses: current status and prospects. Theory and practice of forensic science and criminology], 143 (in Ukrainian).
4. Kodeks Ukrainy pro administrativni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses] (1984): Zakon Ukrainy 07.12.1984 № 8073-X. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (in Ukrainian).
5. Pro zatverdzhennia Instruksii pro

- pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen [On approval of the Instruction on appointment and conduct of forensic examinations and expert research and Scientific and methodological recommendations on preparation and appointment of forensic examinations and expert research] (1998): Nakaz Ministerstva yustytysii Ukrainy 08.10.1998 № 53/5. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0705-98> (in Ukrainian).
6. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu ekspertyzu [On scientific and scientific-technical expertise] (1995): Zakon Ukrainy 10.05.1995 № 51/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-VR#Text> (in Ukrainian).
7. Pro sudovu ekspertyzu [On forensic examination] (1994): Zakon Ukrainy 25.02.1994 № 4038-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (in Ukrainian).
8. Stan zdiysnennia pravosuddia u kryminalnykh provadzhenniakh ta spravakh pro administratyvni pravoporushennia sudamy zahalnoi yurydyktsii u 2020 rotsi. Statystychni dani [The state of administration of justice in criminal proceedings and cases of administrative offenses by courts of general jurisdiction in 2020. Statistics] (2020). Available at: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stan_Pravosuddya_Criminal_2020.pdf (in Ukrainian).
9. Furman, A.V. (2009). Psykhodydaktychna ekspertyzu modulno rozvyvalnykh pidruchnykiv [Psychodidactic examination of modular development textbooks]. Ternopil: TNEU, «*Ekonomichna dumka*», 70–75 (in Ukrainian).
10. Shulha, Ye.V. (2015). Vyznachennia efektyvnosti nakladennia administratyvnoho stiahnennia za vchynennia pravoporushen u sferi vykorystannia ta okhorony pryrodnykh resursiv. Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy. Serii Pravo [Determining the effectiveness of imposing administrative penalties for offenses in the use and protection of natural resources. Scientific Bulletin of NULES of Ukraine. Law series], 182. Available at: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/view/2989> (in Ukrainian).

L.V. Hbur & O.V. Artemenko (2021). ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR VIOLATION OF THE ORDER OF ORGANIZATION AND CONDUCT OF EXAMINATIONS IN UKRAINE. *Law. Human. Environment*, 12(4): 108-116.

<https://doi.org/10.31548/law2021.04.014>

Summary. *The article examines the features of administrative liability for violation of the organization and conduct of examinations in Ukraine. It is determined that the organization and conduct of the examination usually does not require the involvement of a wide range of persons. However, it should be noted that the concept of expertise is not always limited to forensic examination, which is usually appointed on the basis of a relevant court decision or other authorized body.*

It was found that the general procedure for organizing and conducting examinations is defined at the level of a significant number of regulations and bylaws. Such legislation establishes the requirements for experts, the stated conclusions of the examination, the rights and responsibilities of experts, as well as the responsibility for violating the procedure for conducting

examinations. However, the current Code of Ukraine on Administrative Offenses does not contain any administrative law on administrative liability for violation of the procedure for conducting examinations in Ukraine. Therefore, there is a need for such a study.

It is concluded that the priority actions to improve the institution of administrative liability for violation of the procedure for conducting and organizing examinations should be: first, the sphere of organization and conduct of non-judicial examinations needs legislative regulation; secondly, given that the current Code of Ukraine on Administrative Offenses does not contain any administrative law concerning liability for violation of the organization and conduct of examinations of both judicial and non-judicial, it is necessary to supplement the current Code of Administrative Offenses. 185-16, the following content, namely Violation of the order of organization and conduct of examinations, persons who are entrusted with the authority to organize and conduct examinations entails a fine of one hundred to two hundred non-taxable minimum incomes.

Keywords: *examination, forensic examination, non-judicial examination, administrative responsibility, expert*